

popisa, in sicer Podatki o kopiji (pojavnost oblika, format, kakovost), nekoliko širša sta elementa Prejšnja signatura in Zunanji opis. Prejšnja signatura je v bistvu signatura urbarja v tujem arhivu, Zunanji opis pa ima dodatne podatke, ki se nanašajo na kopijo urbarja na mikrofilmu.

Najobširnejše poglavje zvezka je seveda popis urbarjev, ki si sledijo po abecednem vrstnem redu pravnih oseb oziroma sedežev zemljiških posesti/uradov, rodbin, gospodstev. Prepričana sem, da je bil pregled mikrofilmov kar zamuden. Kopije so črno-bele, včasih je kakšna slika vmes megljena zaradi nepazljivega fotografiranja, morda je pri fotografiranju prišlo tudi do kakšne napake (izpuščena stran, ni prefotografiran celoten urbar), ni mogoče izmeriti natančnih mer urbarja, ne vidijo se barve pisave, tako se ne vidi niti ohranjenost urbarja. Avtorici seveda opozorita tudi na vse te pomanjkljivosti. Arhivisti smo tovrstnega gradiva seveda vajeni, toda sama osebno veliko raje listam po »pravih« knjigah, kot gledam mikrofilmne kopije. Popis 291-ih urbarjev vsebuje kar 299 opomb, kar ponovno priča o tem, da sta avtorici vsak urbar obdelali zelo temeljito. V opombah najdemo dodatne razlage o urbarju, ki so za raziskovalca zelo dobrodošle (dodatne razlage o jeziku urbarja, letnicah nastanka urbarja, posestih, ki jih zajema urbar, imenu krajev, podatke o posamezni družini, manj znanih pojmi ipd.). Npr. pod opombo št. 70 pri urbarju graščine Dobra je razložen pojem *kurija*, ki ga moramo razlikovati od rimske kurije ali pomena kurije pri volitvah sredi 19. stoletja v Avstrijskem cesarstvu. Gre za »madžarsko« kurijo, ki označuje majhen podeželski dvorec oziroma plemiško hišo, in tudi posest, ki je pripadala dvorcu.

Predej sem dodobra pregledala zvezek, sem bila prepričana, da sta avtorici naredili kakšno napako pri madžarskih naslovih, krajih, imenih, kar se prevečkrat zgodi v različni zgodovinski literaturi. Zelo prijetno sem bila presenečena, da je vse napisano povsem pravilno, z vsemi pikami, črtami in strešicami. Ker vem, da je veliko madžarskih urbarjev digitaliziranih in dostopnih na spletni strani www.hungaricana.hu, me je zanimalo, ali sta pri posameznem urbarju navedli tudi ta podatek oziroma povezavo/link. Tudi tukaj sta nalogo opravili več kot odlično. To je še dodaten dokaz, da ne gre dvomiti o nobenem zapisu v zvezku, ki sta ga naredili.

Zelo lepa je tudi zunanost vodnika. Naslovnico krasi veduta Gorice iz okoli leta 1637, na zadnji platnici pa je fotografija iz zraka Grada na Goričkem, sedeža nekdanjega gospostva Gornja Lendava.

Že na prvi strani uvoda avtorici napovesta izid petega zvezka, ki je načrtovan v letu 2021 in v katerem bodo objavljeni temeljni podatki za urbarje iz prvih štirih zvezkov, vključno s skupnim kazalom. Popolna zbirka oziroma arhivski pripomoček, ki jo mora imeti na knjižni polici vsak zgodovinar!

Gordana Šovegeš Lipovšek

Sodraških 800, monografija ob 800-letnici prve pisne omembe Sodražice

Sodražica: Občina Sodražica, 2020, 919 strani

Ob 800-letnici prve pisne omembe Sodražice (7. aprila 1220 je bila v listini, napisani na gradu Turjak, prvič omenjena skupaj z Ribnico in naseljem Vinice) je tamkajšnja Občina izdala in založila obsežno monografijo tega kraja. Na 919 straneh v trdi vezavi je prikazana zgodovina naselja, ki, po podatkih Statističnega urada (2018), šteje le nekaj čez 800 prebivalcev, celotna občina pa dobrih 2.100.

Monografija je rezultat štiriletnega dela uredniškega odbora, ki je vklju-

čil v raziskovalni načrt tako uveljavljene znanstvenike kot domače poznavalce. Torej lahko rečemo, da se v knjigi prepletajo tako znanstveni članki kot tudi strokovni in poljudni prispevki. Besedila so podprta s številnimi fotografijami in dokumentarnim gradivom.

Kot je poudarjeno v uvodu, se sodraška zgodovina ne začne tistega davnega aprilskega dne leta 1220; uporabljeni datum je le izhodišče za prikaz utripa tako Sodražice kot celotnega območja v teku stoletij. Goratost in težja dostopnost sta sicer kraj rahlo odmaknili od neposrednih zgodovinskih tokov, je poudarjeno v županovem prispevku; k temu velja dodati tudi dejstvo, da je bil vselej nekako v senci zgodovinsko pomembnejše Ribnice. Kljub temu se je Sodražica vseeno odzivala na »pljuske odmevov« na različna dogajanja in procese.

Sodraških 800 obsega deset poglavij. Ker je osnova pokrajina, zemlja, je temu posvečeno uvodno poglavje; v njem so orisane naravnogeografske danosti občine Sodražica, vključno z rastlinstvom in živalstvom. Po zadnji regionalizaciji iz leta 2012 je občina, tako kot celotna južna Slovenija, uvrščena k dinarsko-kraškimi pokrajinam.

Drugo poglavje obravnava izbrana obdobja iz zgodovine. Čeprav je število doslej registriranih arheoloških najdišč iz najstarejše dobe morda manjše od pričakovanega, je naslednje obdobje, fevdalizem, že izrednega pomena. V ta okvir spada namreč prej navedeni prvi pisni vir kraja. Podajam samo nekaj drugih pomembnih letnic, ki jih štejemo za mejnike v zgodovini Sodražice:

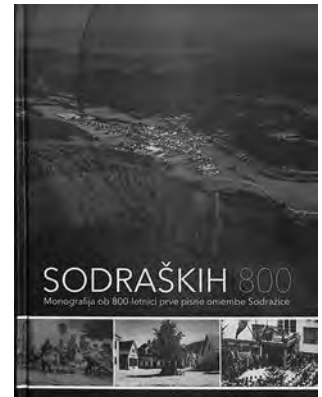
- leta 1492 je bil izdan cesarski suhorobarski patent Ribničanom (posredno tudi Sodražanom);
- leta 1751 je vladarica Marija Terezija podpisala sklep o podelitvi privilegija rednega tedenskega sejma Sodražici;
- leta 1753 je bil ustanovljen vikariat v Sodražici;
- leta 1865 je Sodražica uradno postala »cesarski« trg.

V to poglavje spadata tudi prva in druga svetovna vojna. Samo v juniju in juliju 1942 je naselje doživelo več kot 30 zračnih bombnih napadov. Porušenih je bilo več kot 90 % poslopij, k čemur velja dodati italijansko ofenzivo tega leta in izgon številnih prebivalcev v internacijo. Vendar je to le del tegob, ki so prizadele občino v tistem času.

Po tretjem razdelku, posvečenem zgodovini samostojne občine Sodražica (najprej med leti 1872 in 1949, nato pa od leta 1998 naprej) je četrto poglavje namenjeno verskemu utripu: od prelomne ustanovitve vikariata do prizadevanj za ustanovitev samostojne župnije (nastale na začetku 60. let 19. stoletja) pa vse do nastanka sosednje župnije na Gori, pred nedavnim spet pridružene k matični župniji. Predstavljena je tudi božja pot Nova Štifta skupaj s pripadajočo cerkvijo, zgrajeno v 17. stoletju.

Poglavje o šolstvu in zdravstvu bogatijo številni arhivski viri. Pomemben mejnik je bila prva ustanovitev javne šole (1793), ki v primerjavi s številnimi drugimi kraji velja za precej zgodnjo; vendar šolstvo ni doživelo linearnega razvoja, saj je bilo prekinjeno med leti 1798 in 1815, se pravi do odhoda Francozov iz naših krajev. Postavitev nove »učilne zidane« (leta 1861) sodi v okvir povečanega števila šoloobveznih otrok in novih standardov v javnem šolstvu. To je vplivalo na nadaljnji razmah šolstva, vse do današnjih dni. Prve zapise o zdravstvu najdemo šele po letu 1900, kar ni nič nenavadnega, saj so se pred tem v majhnih krajih ljudje ob boleznih zatekali večinoma k zdravilcem in vaškim mazačem.

V poglavju Kraji in ljudje je sistematično opisanih vseh 23 (oziroma 24) naselij v občini, ki, po površini, zavzema 132. mesto med 212 občinami na Slovenskem. Preseneča podatek, da je skoraj petina prebivalcev (18,2 %) mlajših od 15 let in približno toliko (19,4 %) je starejših od 65 let; v primerjavi z državnim povprečjem so ti podatki precej spodbudni, tako kot trend povišane rodnosti v zadnjih letih. Prikazane so tudi druge poselitvene značilnosti z etimološko

razlago naselbinskih imen. To se navezuje na bogato etnološko dediščino, skupaj z bajeslovnim izročilom.

Gospodarsko področje zavzema posebno poglavje, v prvi vrsti kmetijstvo, ki je v preteklosti imelo osrednjo vlogo pri pridelavi hrane (kot osnovno življenjsko opravilo v teku dolgih generacij). Če je bila še pred stoletjem izraba kmetijskega in gozdnega prostora glavna in najpomembnejša gospodarska panoga za preživljanje prebivalstva, je kmetijstvo danes povezano predvsem z ohranjanjem tradicije. V tem poglavju je prikazan tudi razmah obrti, predvsem po sprejetju avstrijskega obrtnega zakona (1859), neposredno po zemljiški odvezi. Sem spada razvoj mlinarstva, pletarstva, žagarstva, strugarstva ipd. Predelava lesa, tudi v okviru suhorobarske dejavnosti, se je pokazala za zelo pomembno tudi po drugi svetovni vojni, ko se je industrija, zaradi vojnih ran, le počasi postavljala na noge. Vendar je bilo povojno obdobje tudi čas ustanavljanja novih proizvodnih obratov in torej novih gospodarskih izzivov.

Poglavje o umetnosti prinaša tri področja: sakralno dediščino, katere najizrazitejši izraz je baročna cerkev Marijinega vnebovzvetja pri Novi Štifti (kot največji umetnostno-zgodovinski spomenik v občini), sodobne likovne ustvarjalce in glasbeno dejavnost. Sodražica je prav v tem zelo prepoznavna, tako v slovenskih okvirih (narodno-zabavni ansambel Franca Miheliča) kot preko meja. V ZDA je Matija Arko, po domače Hojerjev (1891–1960), postavil temelje »polka glasbe«. Poglavje vsebuje tudi preglednico glasbenih skupin in društev v občini.

Društveno delovanje je predstavljeno v posebnem poglavju, na koncu je v poglavju Znani Sodražani prikazanih 32 znanih osebnosti. Kot trdi urednik zbornika mag. Ludvik Mihelič, so prav ti »dvignili Sodražico iz anonimnosti ter jo kot ambasadorji umeščali na zemljevide kulture, duhovnosti, znanosti in umetnosti«. Na koncu vsakega poglavja so povzetki v angleškem jeziku.

V osmih stoletjih, kot trdi Mihelič, se je zvrstilo 32 generacij. Tolikšno je tudi število prispevkov v monografiji, torej za vsak rod enega.

»Sodražica prejema z monografijo v dar svojevrsten spomenik,« je zapisal eden od recenzentov zbornika, dr. Vojko Pavlin. Dr. Lilijana Žnidaršič Golec pa v svoji recenziji poudarja doslej še neznan znanstvena odkritja. Dr. Miha Preinfalk na koncu poudarja, da nam monografija dokazuje, kako se lahko zgodovina nekega lokalnega okolja raziskuje na več načinov in da je pri tem možnih več pristopov.

Ivan Vogrič